

Klaudy K. 2013. A Fordítástudományi Doktori Program tíz éve. In: Klaudy K. Fordítás és tolmácsolás a harmadik évezred elején: 40 éves az ELTE Fordító- és Tolmácsoló Tanszéke. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 19–31.

KLAUDY KINGA

A Fordítástudományi Doktori Program tíz éve

Nyomtatásban megjelent vagy különböző adathordozókon tárolt, kész fordítások szövegét több tudomány is felhasználja adatforrásként. Megtörténhetett volna, hogy ez így is marad, és nem áll össze egy olyan tudomány, amely a fordítást a fordításért vizsgálja, önmagában tartja kutatásra érdemes kétnyelvű beszédtevékenységnek. Az önálló fordítástudomány létrejöttétől még hosszú út vezetett az önálló fordítástudományi doktori programok létrejöttéhez. Magyarországon ez 2003-ban következett be, amikor az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktoriskoláján belül megalakult az önálló Fordítástudományi Doktori Program. A Program célja sokak szemében túlságosan nagyra törőnek tűnhet, mivel nem más, mint a magyar fordítástudomány megteremtése. De nem is lehet más, ha a fordítástudományt a világszerte használatos *Translation Studies* terminusnak megfelelően értelmezzük, tehát elsősorban nem szépirodalmi szövegek fordításának kutatását értjük rajta, hanem a tág értelemben vett nyelvi közvetítés összes szóbeli és írásbeli megnyilvánulásának kutatását.

Az előzmények

Az ELTE Fordítástudományi Doktori Programjának 2003-as megalapításához hosszú, több évtizedes előkészület vezetett (ld. 1. táblázat). A 20. század második felében az egész világon kibontakozott a fordítástudomány, de magyarországi meghonosítása nem ment gyorsan. Természetesen nálunk is, mint mindenütt a világban, az egyetemi szintű fordítóképzéssel jelentkezett az igény a fordítói tapasztalatok elméleti általánosítására, de mikor a Fordító és Tolmácsoló Csoport 1973-ban létrejött, a fordítástudományi kutatások eredményeit nálunk nem ismerték. Kivéve talán Tarnóczy Lórándot, aki 1966-ban megjelent *Fordítókataloz* című

könyvében áttekintette mindazt, amit akkor a fordítás nem irodalomcentrikus megközelítéséről tudni lehetett.

1. táblázat
A Fordítástudományi Doktori Program létrejöttének előzményei

1973.	A fordító- és tolmácsképzés kezdete: az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Csoportjának megalakulása. Neve: 2000-tól Fordító- és Tolmácsképző Központ, 2006-tól Fordító- és Tolmácsképző Tanszék.
1972.	Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciasorozat indulása Miskolcon, külön fordítási szekcióval (szervező: Gárdus János).
1974.	Ágazati szakfordítóképzések megindulása (MNME, GATE KLTE-TTK, ELTE-TTK, JPTE-KTK stb. A modell kidolgozója: Gárdus János).
1975.	Russzisztikai Konferenciák indulása Debrecenben (szervező: Papp Ferenc).
1983.	Megalakul az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának Fordításelméleti Szekciója a IX. Russzisztikai Konferencián (elnök: Klaudy Kinga).
1984.	Megalakul a Modern Filológiai Társaság, és azon belül a Fordításelméleti Szakosztály – havi felolvasó ülések (elnök: Papp Ferenc, titkár: Klaudy Kinga)
1983–1988.	A Fordításelméleti Szekció konferenciái az MTA-n. I–VII.
1983–1988.	Fordításelméleti füzetek I–VI. (szerk.: Klaudy Kinga).
1990–1996.	MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság, Fordításelméleti Munkabizottság (elnök: Klaudy Kinga, tagok: Albert Sándor, Kohn János, Valló Zsuzsa, Heltai Pál, Szabari Krisztina, Lendvai Endre, Pápai Vilma, Sohár Anikó, Papp Andrea, Cs Jónás Erzsébet).
1992.	Transferre Necesse Est 1. Nemzetközi Fordítástudományi Konferencia Szombathelyen (szervező: Kohn János és Balaskó Mária; vendégek között van Anthony Pym, Gideon Toury, Geoffrey Kingscott).
1996.	Transferre Necesse Est 2. Nemzetközi Fordítástudományi Konferencia Budapesten (szervező: Klaudy Kinga, Sohár Anikó, Papp Andrea; vendégek: Eugene Nida, Peter Newmark, Daniel Gile, Mary Snell Hornby, Sonja Tirkkonen-Condit, José Lambert, Geoffrey Kingscott, Cay Dollerup, Ingrid Kurz és sokan mások).
1997.	A <i>Modern nyelvoktatás</i> című folyóiratban belül (szerk.: Szépe György) elindul a <i>Fordítástudomány Műhelyében</i> rovat.
1990–2013.	I–XXIII. MANYE Kongresszus. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszusok különböző városokban, népes fordítási szekcióval.
1999.	Megalakul a <i>Fordítástudomány</i> című folyóirat (főszerk.: Klaudy Kinga, Szerkbiz.: Albert Sándor, Bart István, Heltai Pál, Cs. Jónás Erzsébet, Lendvai Endre, Lengyel Zsolt, Prószéky Gábor, Sohár Anikó, S. Fenyő Sarolta, Szabari Krisztina; később csatlakozik: Fóris Ágota és Károly Krisztina).
1999–2013.	Megindul az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Központjának éves konferenciasorozata (I–XV.), amelyet minden év márciusában „A magyar fordítók és tolmácsok napja” keretében rendeznek a fordítók szakmai szervezeteivel együtt (OFFI, BKIK, MFE).
2000.	Megalakul az <i>Across Languages and Cultures</i> című folyóirat (editor in chief: Klaudy Kinga, managing editor: Károly Krisztina, consulting editor: Sohár Anikó, majd Heltai Pál).

2003.	A Fordítástudományi Doktori Program indulása az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktoriskoláján belül.
2004–2013.	I–IV Fordítástudományi PhD Konferenciák sorozata az ELTE BTK FTT konferenciasorozatán belül.

Két innovatív szellemű nyelvésznek, Papp Ferencek és Szépe Györgynek köszönhetően az MTA I. osztályának alkalmazott nyelvészeti munkabizottsága befogadta a fordításkutatást az alkalmazott nyelvészeti diszciplínák sorába, és 1983-ban az Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságon belül létrejöhetett a Fordítástudományi Szekció. Közben az 1984-ben létrejött Modern Filológiai Társaság is nyitott egy Fordításelméleti Szakosztályt, amelyet a költő és irodalmár Radó György javasolt, de elnöke mégis alkalmazott nyelvész, Papp Ferenc lett, és így további működése során ez a fórum is kedvezett a fordítás nyelvészeti megközelítésének.

Az FTCS-ben 1973-ban indult posztgraduális fordítóképzés mellett 1974-től folyt úgynevezett „ágazati szakfordítóképzés” a szakegyetemeken, és az ott oktató hajdani bölcsészek is kénytelenek voltak szaknyelvvvel foglalkozni, ami szintén előtérbe hozta a szakfordítás kérdéseit. Gyakoriak voltak az alkalmazott nyelvészeti konferenciák a 70-80-as években a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Nyelvi Tanszékén, a Külkereskedelmi Főiskolán, a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, a Budapesti Műszaki Egyetemen, amelyeken állandóan felmerültek a szaknyelvvvel, a szakfordítással és a szakterminológiával kapcsolatos kérdések. Az oktatóknak doktorálniuk kellett, és a természettudományi tanszékek nem örültek az irodalmi doktorátusoknak.

A nemzetközi fordítástudomány eredményeinek megismertetésében nagy szerepet játszottak az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság Fordítástudományi Szekciójának konferenciái, amelyek a Magyar Tudományos Akadémián zajlottak 1983 és 1890 között a német és francia fordítástudomány eredményeiről, a fordítástudomány interdiszciplináris kapcsolatairól, a tolmácsolás pszichológiájáról. Anyaguk meg is jelent a *Fordításelméleti Füzetek* című kiadványban (I–VII. 1983–1988.).

A 90-es években már nemzetközi konferenciákat is tudtunk rendezni, az 1992-es és az 1996-os *Transfèrre Necessè Est* konferenciákra eljött a világ fordításkutatóinak színe java: Eugene Nida, Peter Newmark, Gideon Toury, Mary-Snell Hornby, Daniel Gile, Anthony Pym, Andrew Chesterman, Sonja Tirkkonen-Condit és még sokan mások. FEFA támogatásból a magyar fordításkutatók is utazhattak, 1993-ban Brightonban és 1995-ben Prágában nagyszámú magyar fordításkutató szakember tartott előadást. 1990 és 1996 között

két akadémiai ciklusban az Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság Bizottsággá lépett elő, és akkor a Fordítástudományi Szekcióból is Munkabizottság lett.

Az akadémiai munkabizottság tevékenysége, a magyarországi konferenciák szervezése és a nemzetközi konferenciákon való részvétel összehozta azokat a magyar szakembereket, akik fordításkutatással foglalkoztak. Az általam vezetett Fordítástudományi Munkabizottság tagjai voltak a 90-es években többek között: Albert Sándor, Cs. Jónás Erzsébet, Heltai Pál, Kohn János, Lendvai Endre, Papp Andrea, Sohár Anikó, Szabari Krisztina, Valló Zsuzsa. A 90-es években egyre több doktori értekezés és habilitációs értekezés született a fordítástudomány különböző területeiről (Albert Sándor, Heltai Pál, Balaskó Mária, Láng Zsuzsa, Pápai Vilma, Salánki Ágnes, Simigné Fenyő Sarolta, Valló Zsuzsa stb.). Mivel akkor még nem volt saját doktori programja a fordítástudománynak, a fenti értekezések nagy része a Pécsi Tudományegyetem Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Programjában született Szépe György professzor égisze alatt.

Ahhoz, hogy egy szakterületen önálló doktori programot lehessen indítani, szükség van kellő mennyiségű szakemberre, akik témavezetést vállalnak, hazai és nemzetközi folyóiratokra, ahol publikálni lehet, konferenciákra, ahol előadni lehet. A magyar fordítástudományban ez a helyzet körülbelül az ezredfordulón következett be. Szükség van természetesen támogatásra az egyetem részéről, ezt a támogatást a Nyelvtudományi Doktoriskola akkori vezetőjétől, Nyomárkay István professzor úrtól maximálisan megkaptuk, akárcsak az őt követő Bańczerowski Janusz professzor úrtól, majd Bárdosi Vilmos professzor úrtól.

Jelentkezők, felvételi, témaválasztás

A 2002/2003-as tanév tavaszi félévében hirdettük meg először a Fordítástudományi Doktori Programot. Jelentkező már az első meghirdetéskor is bőven volt, hiszen sokan fordítanak, és sokan gondolkodnak azon, hogyan lehetne elméletileg általánosítani tevékenységüket. Általában 20–25 jelentkező közül választhatjuk ki a megfelelő jelölteket.

Egyik feltétel, hogy a jelentkező akadálytalanul tudjon angolul olvasni, hiszen a fordítástudományi szakirodalom nagy része angolul van. További feltétel a tolmácsolási vagy fordítási gyakorlat. Felvételi olvasmánylistát is szoktunk adni a határtudományok területéről: a nyelvfilozófia, az általános nyelvészet, a szociolingvisztika, a pszicholingvisztika, a pragmatika, az interkulturális kommunikáció témaköréből. Fontos, hogy a jelentkezőnek legyen elképzelése a kutatni kívánt témáról, és legyen témavezetője, hiszen a tanszék mérete kicsi ahhoz, hogy mindenkinek témavezetőt tudjunk ajánlani.

Ami a témaválasztást illeti, a fordítástudományt (az angol *Translation Studies* terminushoz hasonlóan) tágan értelmezzük. Azaz olyan interdiszciplináris kutatási területként, amely nem elsősorban irodalmi művek fordításának kérdéseivel foglalkozik, hanem a fordítás és tolmácsolás, mint kétnyelvű beszédtevékenység folyamatát, eredményét és funkcióját kutatja, és ennek megfelelően érintkezik a pszicholingvisztikával, a kognitív nyelvészettel, szövegnyelvészettel, a korpusznyelvészettel, a kontrasztív nyelvészettel, a lexikográfiával, a terminológiával, a szociolingvisztikával, a kommunikációelmélettel és más tudományágakkal.

A választható tématerületekről az alábbi felsorolás ad áttekintést. Fontos megjegyezés, hogy a *fordítás* szó mindenütt tágan értelmezendő, azaz általában a kétnyelvű beszédtevékenységet jelenti, tehát az írásbeli és szóbeli módokat egyaránt magába foglalja:

1. A fordított/tolmácsolt szövegek jellegzetességeinek leírása, kvázi-helyesség, téma-reéma tagolás, a fordított szövegek univerzális sajátosságai (korpuszkutatás).
2. Fordítási műveletek, stratégiák, eljárások (explicitáció, implicitáció, egyszerűsítés, normalizálás). Explicitációs hipotézis, aszimmetria hipotézis.
3. A fordítók és tolmácsok tevékenységének pszicholingvisztikai elemzése (percepció és produkció különbsége a fordításban és tolmácsolásban).
4. A fordítók és tolmácsok tevékenységének szociolingvisztikai elemzése. A fordítás funkciója a társadalomban. A fordítók helyzete, szervezetei. Fordításpolitika. Fordítás és kétnyelvűség. A fordítás szerepe a nyelvek megmaradásában.
5. Fordítás az Európai Unióban. Az Európai Unió nyelvi rezsimje, terminológiai munka az EB Fordítási és Tolmácsolási Főigazgatóságában. Az EU nyelvpolitika hatása a magyar nyelvre.
6. A fordítás kutatásának kognitív nyelvészeti megközelítése.
7. A fordítás kutatásának szövegtani megközelítése. Kohézió, koherencia a fordításban. Témastruktúra-elemzés. Műfajtranszfer a fordításban
8. A fordítás kutatásának relevanciaelméleti megközelítése.
9. A fordítás kutatásának pragmatikai megközelítése.
10. Audiovizuális fordítás (feliratozás, szinkronizálás).
11. Terminológia, gépi adatbázisok, fordítói memóriák, fordítást támogató eszközök, fordítástechnológia.
12. A fordítás kommunikációelméleti megközelítése. A fordítás mint interkulturális kommunikáció. Reáliák, kulturálisan kötött lexémák fordítása.

13. Fordítóképzés, fordításoktatás. A fordító és tolmástanfolyamok tervezésének elméleti alapja és gyakorlati kérdései. Szövegkiválasztás és graduálás a fordító és tolmácsképzésben.
14. A fordítás és tolmácsolás minőségének értékelése. A fordítási és tolmácsolási hibák meghatározása, elemzése és tipologizálása. A befogadók elvárásainak empirikus vizsgálata. Attitűdvizsgálat a fordított szövegekkel kapcsolatban.
15. A fordítástudomány terminológiája (nemzetközi terminusok, magyar keletkezésű terminusok, eltérő jelentésű terminusok). Fordítástudományi dichotómiák (pl. szószerinti fordítás vs. szabad fordítás, formális vs. dinamikus ekvivalencia stb.).
16. A fordítás folyamatára és eredményére vonatkozó metaforák (partitúra, szóttés, kötéltánc stb.).

Mint látjuk, a fenti témák sok témavezető közreműködését igénylik. Szerencsére sok segítséget is kaptunk a határtudományok területéről. Külső témavezetőink az alábbi területeket képviselik: Károly Krisztina (szövegnyelvészet), Heltai Pál (kontrasztív nyelvészet), Gósy Mária (pszicholingvisztika), Szili Katalin (pragmatika), Prószéky Gábor és Váradi Tamás (számítógépes alkalmazások, korpusznyelvészet), Nyomárkay István, Fóris Ágota, Muráth Judit (terminológia), Bańcerowski Janusz, Kövecses Zoltán (kognitív nyelvészet), Hidasi Judit, Földes Csaba (interkulturális kommunikáció), Bárdosi Vilmos (lexikográfia), Papp Andrea (gyermekirodalom fordítása), Jászó Anna (retorika). A fordításhoz, tolmácsoláshoz szorosabban kötődő témákat a tanszék belső oktatói vállalják: Klaudy Kinga, Szabari Krisztina, Kurián Ágnes és Horváth Ildikó.

A jelentkezők száma évente, mint említettem, 20 körül van, de több jelentkezőről már a felvételit megelőző beszélgetésben kiderül, hogy valamilyen szempontból nem felel meg. Általában 6-10 fős csoport indul évente. A hat fő ideális lenne, de hat fő esetében fenyegető lehet a lemorzsolódás. A 6-8 fős csoportméret azért fontos, mert a doktoranduszok egymást is segítik, ösztönzik, egymástól is sokat tanulhatnak.

A felvételizők összetétele az elmúlt tíz év alatt némiképp megváltozott. Az első csoportokba „érettebb” személyiségek jelentkeztek, többéves gyakorlattal rendelkező fordítók, tolmácsok és nyelvtanárok. Most a bolognai rendszerben felnövő és mesterképzést végzett hallgatók is szeretnék a doktori programban folytatni a tanulmányaikat. Az is új jelenség, hogy a doktorandusz hallgatókat egyre nagyobb mértékben vonjuk be az oktatásba.

Tanmenet, tanterv, tantárgyak

A fordítástudomány (*Translation Studies*) az egész világon gyorsan fejlődő, új interdiszciplináris tudományterület, amely az elmúlt évtizedekben nagy haladást ért el az önálló tudománnyá válás útján. Megvannak a maga klasszikusai (Eugene Nida, John Catford, Peter Newmark, Gideon Toury stb.) folyóiratai (*Babel*, *Meta*, *Target*, *The Translator*, *Interpreting Newsletter*, *Interpreting* stb.), könyvsorozatai (*Benjamin's Translation Library*), a fordítástudományi folyóiratoknak és könyveknek van évente megjelenő önálló absztraktja (*Translation Studies Abstracts*). A fordítástudománynak van saját enciklopédiája (Baker, M. 1998. (ed.) *Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge; új kiadás: 2008.), terminológiai szótára (Shuttleworth, M., Cowie, M. 1997. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester: St. Jerome) stb.

Ezeket az alapműveket és szerzőiket kell megismerni a hallgatóknak az első évben. Tíz éve nagyjából változatlan a tanmenet: az első év az alapok lerakásáról szól, a második évben következnek a szabadon választott tárgyak, a harmadik félévben pedig a témavezetővel való egyéni konzultáció és a tématerv véglegesítése. Mivel ilyen tantárgyat, hogy *fordítástudomány* korábban senki nem tanult, a klasszikusokkal kell kezdeni. Az őszi félévben minden PhD hallgató első fellépése egy úgynevezett nagyelőadás a fordítástudomány valamelyik klasszikus művéről (Vinay és Darbelnet 1958, Nida 1964, Catford 1965, Mounin 1963, Nida és Taber 1969 stb.). Ugyancsak tájékozódni kell, mely területek azok, amelyeken már előrehaladt a kutatás a nemzetközi fordítástudományban. Erre szolgálnak a kiselőadások Mona Baker *Encyclopedia of Translation Studies* (1998, 2008) című művének egy-egy szócikkéből. A fordításkutatás módszertanát Williams és Chesterman *The Map* című műve alapján vesszük át az első kutatássemináriumon. A tavaszi félévben a második és harmadik kutatásseminárium következik a fordítás szószintű (Heltai Pál) és szövegszintű (Károly Krisztina) kérdéseiről. Az első félév alapozó óráit a programvezető tartja, a második félévben Károly Krisztina és Heltai Pál kapcsolódik be az oktatásba.

A második év a szabadon választott tantárgyokról szól, amelyeket mindenki már a saját témájának megfelelően választhat ki: a Bölcsészettudományi Kar oktatói közül mindig szívesen fogadja hallgatóinkat: Gósy Mária, Szili Katalin, Kövecses Zoltán, Jászó Anna, Papp Andrea, Tolcsvai Nagy Gábor, Tóth Etelka. Járnak hallgatóink külső helyszínekre is: a Nyelvtudományi Intézetbe Váradi Tamáshoz korpusznyelvészetet tanulni, a Károlyi Gáspár Református Egyetemre Fóris Ágotához terminológiai előadásokra, Hidas Judit a Külkereskedelmi Főiskolára interkulturális kommunikációt hallgatni. Külön köszönet illeti azokat a külső oktatókat, akik idejárnak tanítani: Dróth Júliát, Fóris Ágotát és Horváth Péter Ivánt.

A második évben a szabadon választott tantárgyak mellett van még egy kötelező tantárgy, a negyedik kutatászeminárium, amelyet a programvezető tart, a címe *A tudományos eredmények írásbeli és szóbeli bemutatása*. Itt prezentációs technikákat tanulnak a hallgatók, hogyan készüljenek fel a konferencia-előadásra, hogyan írjanak tudományos cikket, lektori jelentést, hogyan írják át szóban elhangzott előadásukat a konferenciakötet számára, hogyan írjanak konferencia-beszámolót, recenziót, tudományos cikket és doktori értekezést. Ha ez a tantárgy a tavaszi félévre esik, akkor mindjárt ki is próbálhatják a hallgatók a tanultakat, a minden évben megrendezett fordítástudományi doktorandusz konferencián.

A harmadik évben már egyéni konzultációk folynak a témavezetővel, és ilyenkor (de már a második évben is) illik felvenni az indexbe a publikációkat, konferencia-beszámolókat, recenziókat, ugyanis a 16 tanórás kreditből összegyűjthető 118 kredit mellett 68 kreditet tudományos kutatásból kell összeszedni. A legnagyobb nehézséget a három 8 kredites publikált tanulmány hiánya szokta okozni, általában ez az oka a pótlólagos féléveknek.

Konferencia-előadások, publikálási lehetőségek

Konferencia-előadások tartására bőven van lehetősége a doktorandusz hallgatóknak. Az FTT éves konferenciájához 2003-ban csatoltuk hozzá először a Fordítástudományi Doktori Program PhD hallgatóinak bemutatkozását, mintegy délelőtti „elő-konferenciaként”, de legnagyobb meglepetésünkre a délutáni hallgatóság a délelőtti előadásokra is kíváncsi volt, így több mint száz hallgatót vonzott az első fordítástudományi PHD konferencia. Azóta minden évben megrendezzük a fordítástudományi PHD konferenciát, ahol általában a program nyolc hallgatója lép fel. A PHD konferencián elhangzott előadások absztraktjai olvashatók az FTT honlapján (www.elteftt.hu) a féléves PHD tájékoztató füzetekben.

Másik rendszeres előadási fórum a MANYE (Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete) minden évben megrendezett alkalmazott nyelvészeti konferenciája. Ez a konferenciasorozat az alkalmazott nyelvészet összes ágát felöleli, és mindig nagyon népes a fordítástudományi szekció. A MANYE Konferenciák előadásai nyomtatásban is megjelennek, lektorált és a MANYE hivatkozási szabványokat szigorúan betartó kötetekben, így segítik a hallgatók publikálási gondjait.

A harmadik fő fórum hallgatóink számára az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága által rendezett ALKNYELVDOK konferenciasorozat, amelyből már a hetedik zajlott le 2003 februárjában. Ennek a konferenciasorozatnak a sajátossága, hogy nagyon szigorú az absztraktok elbírálása, minden absztraktot három független bíráló értékeli 01–10 pontig terjedő skálán. Ide nehéz bejutni, de több hallgatóknak sikerült. Az előadások

kötete első ízben papíron jelent meg, de a második kötet óta az MTA Nyelvtudományi Intézete saját honlapján biztosít online megjelenést a kötetek számára. Az online kiadványok szerkesztett, címlappal, oldalszámmal, ISBN számmal ellátott kiadványok, tehát hivatkozás szempontjából egyenértékűek a papíralapú kiadványokkal (www.nytud.hu/alknyelvdok).

Hol tudják még a hallgatók publikálni tudományos eredményeiket? A fordítástudományi publikációknak korábban is volt lehetősége megjelenni, például a Szépe György által szerkesztett *Modern Nyelvoktatásban*, amelynek 1996-tól önálló rovata lett *A fordítástudomány műhelyében* címmel. De az áttörést a *Fordítástudomány* című magyar nyelvű, lektorált tudományos folyóirat létrehozása jelentette 1999-ben. Főszerkesztője Klaudy Kinga, a szerkesztőbizottságban a magyar alkalmazott nyelvészet elismert szaktekintélyei vannak: Albert Sándor, Fóris Ágota, Heltai Pál, Cs Jónás Erzsébet, Károly Krisztina, Lendvai Endre, Lengyel Zsolt, Prószéky Gábor, Szabari Krisztina. Alcíme: *Tanulmányok az írásbeli és szóbeli nyelvi közvetítés elmélete, gyakorlata és oktatása témaköréből*. Mint ez az alcím mutatja, a legszélesebb értelemben vett nyelvi közvetítés összes problémája előtt nyitva áll ez a fórum. Minden évben kétszer jelenik meg, összesen 300 oldalon. Értékelését megtaláljuk Heltai Pál tanulmányában (Heltai 2010), repertórium a MANYE honlapján olvasható.

Nincs reménytelen távolságban a hallgatóktól a nemzetközi folyóiratban való publikáció sem. 2000-ben az Akadémia Kiadó gondos nemzetközi igényfelmérés után elindított egy angol nyelvű fordítástudományi folyóiratot az *Across Languages and Culturest*. Főszerkesztője Klaudy Kinga, menedzserszerkesztő: Károly Krisztina, konzulens szerkesztő: Heltai Pál. Impakt faktoros, szigorúan „dupla vakon” lektorált folyóirat, neves nemzetközi szerkesztőbizottsággal, de azért a recenziók írásába már sikerült programunk hallgatóinak bekapcsolódnia.

Eredmények, elkészült és megjelent értekezések

Az évnitó tájékoztatót mindig azzal kezdem, hogy a Fordítástudományi Doktori Program célja a magyar fordítástudomány megteremtése. Mint a bevezetőben említettem, ez a kijelentés talán túlságosan nagyra törőnek tűnik, de ennél kevesebbre nem érdemes törekedni. Magyarországon nagyon sokan fordítanak, de ennek a hatalmas méretű fordítási tevékenységnek sem a folyamata, sem a funkciója, sem az eredményei nincsenek tudományosan leírva, megmagyarázva és általánosítva. A fordítástudománynak vannak már eredményei, de ezek nem képesek behatolni sem a fordítók és tolmácsok napi gyakorlatába, sem a gyakorlati nyelvpolitikai vagy fordításpolitikai döntések látókörébe.

Pedig programunkban nemrég zajlott le a tizenkilencedik sikeres védés, tehát tizenkilenc fordítással/tolmácsolással kapcsolatos témában támaszkodhatunk autentikus nyelvi adatokat felhasználó és szisztematikus kutatómunkával elért tudományos eredményekre, amelyeknek gyakorlati haszna is lehetne. A megvédett disszertációk közül csak néhányat említek, ahol a gyakorlati haszon már a címben is látható: *A politikai és az ideológia hatása érvelő típusú politikai újságcikkek fordítására* (Bánhegyi Mátyás), *A lektori kompetencia* (Horváth Péter Iván), *Szállodai honlapok pragmatikai elemzése az interperszonális kapcsolatok szempontjából* (Kovácsné Dudás Andrea), *A fordító mint terminológus, különös tekintettel az európai uniós kontextusra* (Fischer Márta), *Diszharmóniás jelenségek a szinkrontolmácsok célnyelvi beszédprodukciónak* (Bakti Mária), *A gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdéseiről* (Tamás Dóra), *A gépi fordítás minősége és javítási lehetőségei* (Varga Ágnes). Itt csak a nyilvánvalóan „hasznos” témákat soroltuk fel, a többi témát megtalálhatja az olvasó a 2. táblázatban. A program színvonalának jele, hogy három hallgatónk, Horváth Péter Iván, Dudits András és Fáy Tamás disszertációja könyv formában is megjelent a Tinta Könyvkiadónál, az Akadémiai Könyvkiadónál és a Peter Lang Kiadónál.

2. táblázat

*A fordítástudományi doktori programban fokozatot szerzett hallgatók
(2009–2013.)*

	Név	Kez- dés	Az értekezés címe	Fokozat- szerzés	Témavezető
1.	Bánhegyi Mátyás	2005.	A politikai és az ideológia hatása érvelő típusú politikai újságcikkek fordítására	2009. 10. 20.	Károly Krisztina
2.	Somos Edit	2003.	A szónok és tolmácsa bilaterális és transznacionális kontextusban	2010. 02. 03.	Szabari Krisztina
3.	Horváth Péter Iván	2003.	A lektori kompetencia	2010. 03. 12.	Klaudy Kinga
4.	Vándor Judit	2004.	Adaptáció és újrafordítás	2010. 03. 12.	Klaudy Kinga
5.	Mujzer Varga Krisztina	2003.	Honosítás és idegenítés – reálialexmák megfeleltetése az egyperces novellák fordításában	2010. 05. 14.	Drahota-Szabó Erzsébet
6.	Fáy (Csehó) Tamás	2004.	A másodlagos xenolektus vizsgálata fordításelméleti szempontból	2010. 11. 29.	Földes Csaba
7.	Kovácsné. Dudás Andrea	2003.	Szállodai honlapok pragmatikai elemzése az interperszonális kapcsolatok szempontjából	2010. 12. 01.	Kocsány Piroska
8.	Hutterer Mihály	2004.	Szövegkohézió feliratozott filmelőzetesekben	2010. 12. 05.	Knipf Erzsébet
9.	Dudits András	2004.	A fordítói olvasás kognitív és	2011. 03. 11.	Gósy Mária

			gyakorlati mechanizmusai		
10.	Fischer Márta	2005.	A fordító mint terminológus, különös tekintettel az európai uniós kontextusra	2011. 03. 25.	Muráth Judit
11.	Bakti Mária	2005.	Diszharmonias jelenségek a szinkrontolmácsok célnyelvi beszédprodukciónak	2011. 04. 28.	Gósy Mária
12.	Tamás Dóra	2003.	A gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdéseiről	2011. 06. 10.	Fóris Ágota
13.	Paksy Eszter	2004.	Szerzői és olvasói szerepek a fordítás folyamatában. Francia publicisztikai szövegek fordításának pragmatikai szempontú vizsgálata	2011. 06. 17.	Szili Katalin
14.	Varga Ágnes	2005.	A gépi fordítás minősége és javítási lehetőségei	2012. 03. 09.	Prószéky Gábor
15.	Pénzes Tímea	2006.	Az idő képe a magyar, a cseh és a német nyelvben	2012. 04. 20.	Bañcerowski Janusz
16.	Seidl-Pécs Olivia	2004.	Fordított szövegek számítógépes összevetése	2012. 04. 26.	Prószéky Gábor
17.	Polcz Károly	2007.	Konvencionálisan indirekt beszédaktusok az angol–magyar filmfordításban	2012.10. 26.	Klaudy Kinga
18.	Bereczné Szép Beáta	2006.	A szakfordítás szerepe a magyar gazdasági jogi szakszókincs kialakulásában	2012.10. 29.	Nyomárkay István
19.	Lukács András	2005.	Műfajspecifikus megfeleltetési stratégiák az útikönyvek fordításában	2013. 02. 04.	Papp Andrea

Ha a fordítástudományi disszertációk eredményeinek alkalmazása még nem is szemmel látható, a fordítás és a tolmácsolás mint kétnyelvű beszédtevékenység tanulmányozása önmagáért is érdekes. Minden olyan témát, amely az egynyelvű beszédtevékenységben felmerül, érdemes kutatni a kétnyelvű beszédtevékenységben is. A fordítói olvasás sajátosságainak, a tolmácsok beszédértésének, beszédprodukciónak, a fordított szövegek lexikai, szintaktikai, pragmatikai sajátosságainak tanulmányozása kimeríthetetlen kutatási témát jelent a jövő nemzedékek fordításkutatói számára. A keretek most már megvannak, csak ki kell tölteni őket, szellemmel, szorgalommal, kitartással.

Irodalom

Baker, M. 1998. (ed.) *Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.

Catford, J. 1975. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: OUP.

- Williams, J., Chesterman, A. 2002. *The Map. A Beginner's Guide to Doing Research in TS*. Manchester: St Jerome.
- Dudits A. 2011. *A fordítói olvasás kognitív és gyakorlati mechanizmusai*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Fáy, T. 2012. *Sekundäre Formen des Foreigner Talk im Deutschen aus übersetzungswissenschaftlicher Sicht*. Beiträge zur interkulturellen Germanistik. Band 4. Tübingen: Günther Narr Verlag.
- Heltai P. 2010. A fordítástudományi folyóiratok áttekintése. In: Károly K., Fóris Á. (szerk.) *Nyelvek találkozása a fordításban*. Budapest: Eötvös Kiadó. 217–223.
- Horváth P. I. 2011. *A szakfordítások lektorálása. Elmélet és gyakorlat*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 117. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Mounin, G. 1963. *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris: Gallimard.
- Nida, E. A. 1964. *Toward a Science of Translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: Brill.
- Nida, E. A., Taber, Ch. R. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
- Shuttleworth, M., Cowie, M. 1997. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester: St. Jerome.
- Tarnóczy L. 1966. *Fordítókataloz*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Vinay, J. P., Darbelnet, J. 1958. *Stylistique comparée du français et de l'anglais. méthode de traduction*. London, Toronto, Paris: Didier.

